

DOROTA MIECZKOWSKA

Glosa

do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r.,

I KZP 22/11

1. W przypadku wątpliwości co do charakteru prawnego przepisu zamieszczonego w którymś z rozdziałów części szczególnej kodeksu karnego należy uznać, że jeżeli przewidziana w tym przepisie modyfikacja sankcji karnej jest uzasadniona okolicznościami poprzedzającymi określony czyn lub też następującymi po jego popełnieniu, powinien być on traktowany jako instytucja sądowego wymiaru kary. Jeżeli zaś określone w danym przepisie okoliczności, które rzutują na wysokość sankcji karnej, bezpośrednio powiązane są z czynem i mają znaczenie dla oceny stopnia jego społecznej szkodliwości, należy uznać, że konstytuują one typ czynu zabronionego (kwalifikowany lub uprzywilejowany).
Art. 178a § 4 k.k. cechuje niejednorodny charakter normatywny: pierwsza jego część wyraża instytucję nadzwyczajnego obostrzenia kary, polegającą na specyficznej recydywie w zakresie przestępstw komunikacyjnych.
2. Odmienny charakter ma druga część art. 178a § 4 k.k. W tej części art. 178a § 4 k.k. wystawia typ czynu zabronionego, bowiem okoliczności w nim wskazane są ściśle związane z oceną społecznej szkodliwości czynu sprawcy, który prowadząc pojazd mechaniczny w stanie nietrzeźwości (lub odurzenia), nie tylko narusza podstawowe zasady bezpieczeństwa w komunikacji, ale ponadto, nie wykonując wcześniej orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, okazuje lekceważenie dla wyroków sądowych, naruszając tym samym autorytet wymiaru sprawiedliwości.
3. Między art. 178a § 4 k.k. *in fine* a art. 244 k.k. nie zachodzi kumulatywny zbieg przepisów ustawy w rozumieniu art. 11 § 2 k.k.

Glosowane postanowienie Sądu Najwyższego wydane 19 stycznia 2012 r.¹ dotyczyło odmowy odpowiedzi na pytanie prawne sądu okręgowego działającego

¹ I KZP 22/11, OSNKW 2012, nr 1, poz. 63.

w charakterze sądu odwoławczego złożone w trybie art. 441 § 1 k.p.k. przyjęcia uchwały, w której zająłby wiążące stanowisko w zakresie prawidłowej reakcji sądów w razie pojawienia się zbiegu art. 178a § 4 *in fine* k.k. z art. 244 k.k.² Sąd Najwyższy w omawianym orzeczeniu stwierdził jednak, że między art. 178a § 4 *in fine* k.k. a art. 244 k.k. nie może być mowy o kumulatywnym zbiegu przepisów ustawy, a ponadto zajął się kwestią charakteru prawnego art. 178a § 4 k.k.

Przepis art. 178a § 4 k.k. wprowadzono do Kodeksu karnego z 1997 r. w wyniku wydania ustawy z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska (art. 1 pkt 9)³. Regulacja zawarta w art. 178a § 4 k.k. funkcjonuje zatem w systemie prawa dość krótko, jednakże przepis ten zdołał wywołać już wiele kontrowersji wśród przedstawicieli doktryny prawa karnego. Główny problem sprowadza się w tym wypadku do odpowiedzi na newralgiczne pytanie o charakter prawny art. 178a § 4 k.k. – czy mamy tutaj do czynienia jedynie z zamkniętym katalogiem okoliczności sądowego wymiaru kary zaostrzającym odpowiedzialność karną, czy też omawiany przepis konstytuuje nowy typ kwalifikowany przestępstwa?

Sąd Najwyższy długo milczał w tej kwestii, aż do momentu głosowanego postanowienia z dnia 19 stycznia 2012 r. nie zajął jednoznacznego stanowiska co do materii charakteru prawnego art. 178a § 4 k.k. Pojawienie się omawianego orzeczenia w sposób jedynie połowiczny zadowoliło zwolenników obydwu koncepcji. Sąd Najwyższy wyraźnie podkreślił niejednorodny charakter normatywny art. 178a § 4 k.k., podsumowując, iż przepis ten w części wypełnia przesłanki właściwe dla instytucji nadzwyczajnego obostrzenia kary oraz równocześnie stanowi typ kwalifikowany przestępstwa.

Art. 178a § 4 k.k. składa się z normatywnego opisu trzech alternatywnie podanych wypadków, które świadczą o bezskuteczności zastosowanych względem skazanego środków reakcji karnoprawnej:

- 1) uprzednie prawomocne skazanie za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k.;
- 2) uprzednie prawomocne skazanie za jedno z wymienionych przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji popełnione w stanie nietrzeźwości lub

² Sąd Najwyższy, argumentując swoją odmowę wydania uchwały w tym wypadku, zauważył, że pytanie prawne musi zgodnie z art. 441 § 1 k.p.k. dotyczyć zagadnienia prawnego, zmuszającego do zasadniczej wykładni ustawy, które pojawiło się na etapie postępowania odwoławczego. Wymaga się, żeby pytanie przedłożone przez sąd odwoławczy dotyczyło konkretnej sprawy, a usunięcie wątpliwości w drodze wykładni pozwoliło na jej prawidłowe rozstrzygnięcie. (Por. m.in. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I*, Warszawa 2007, s. 714–718; J. Grajewski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 104–105; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 953–955; W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 554–556; R.A. Stefański, *Instytucja pytań prawnych do Sądu Najwyższego w sprawach karnych*, Kraków 2001, s. 264–299). Sąd Najwyższy doszedł do wniosku, że przedłożone zagadnienie prawne nie spełnia powyższych wymagań, zauważając jednocześnie, iż powstałe niejasności mogą zostać rozwiązane w drodze zwykłej wykładni interpretacyjnej przepisów przeprowadzanej przez sądy przy rozpoznawaniu danej sprawy.

³ Dz.U. Nr 40, poz. 227.

pod wpływem środka odurzającego: sprowadzenie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym zagrażającej życiu lub zdrowiu wielu osób lub mieniu w wielkich rozmiarach (art. 173 k.k.), sprowadzenie bezpośredniego niebezpieczeństwa katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym (art. 174 k.k.), wypadek komunikacyjny (art. 177 k.k.), spowodowanie przez żołnierza wypadku komunikacyjnego, którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu (art. 355 § 2 k.k.);

- 3) popełnienie przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, który został orzeczony w związku ze skazaniem za przestępstwo⁴.

Każda z powyżej wskazanych okoliczności stanowi odrębną podstawę do zastosowania surowszej sankcji karnej w postaci kary pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Użycie przez ustawodawcę funktora „albo” powoduje w rezultacie, iż jeśli wystąpi którykolwiek z określonych w art. 178a § 4 k.k. wypadków, wówczas sąd uzyska narzędzie do bardziej restryktywnego potraktowania sprawcy zaostrożonym wymiarem kary. Niewątpliwie elementem łączącym wszystkie okoliczności zakreślone w treści art. 178a § 4 k.k. jest prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego⁵.

Sąd Najwyższy stwierdził w glosowanym postanowieniu, że art. 178a § 4 k.k. cechuje niejednorodny charakter normatywny, a tym samym dokonał podziału omawianego przepisu na dwie odmienne od siebie części:

- 1) pierwsza część art. 178a § 4 k.k. wyraża instytucję nadzwyczajnego obostrzenia kary, która polega na specyficznej recydywie w zakresie przestępstw komunikacyjnych („jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 był wcześniej prawomocnie skazany za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego albo za przestępstwo określone w art. 173, 174, 177 lub art. 355 § 2 popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego”);
- 2) druga część przepisu formułuje kwalifikowany typ czynu zabronionego, co wiąże się z naganną oceną społeczną zachowania przestępczego sprawcy, który pomimo orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych dokonuje jego naruszenia poprzez prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub odurzenia innym środkiem.

Art. 178a § 4 *in fine* k.k. dotyczy złamania orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych w okresie jego obowiązywania. Zakres przedmiotowy

⁴ Por. R. Hałas (w:) A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 825.

⁵ Por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2011 r., LEX nr 1108467; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2011 r., Prokuratura i Prawo – wykłady 2012, nr 6, poz. 2; wyrok Sądu Najwyższego z 5 marca 2009 r. OSNwSK 2009, nr 1 poz. 630, sprawa o sygn. akt II KK 269/08; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2007 r. OSNwSK 2007, nr 1, poz. 2428, sprawa o sygn. akt. II KK 81/07.

omawianego przepisu przywołuje na myśl inną regulację również znajdującą się w Kodeksie karnym – art. 244. Przepis art. 244 k.k. formułuje przestępstwo, polegające na naruszeniu jednego z sądowych zakazów, m. in. zakazu prowadzenia pojazdów. Pierwsze wrażenie o podobieństwie obydwu regulacji może być nieco złudne, gdyż są to niewątpliwie dwie odrębne regulacje prawne. Przepis art. 244 k.k. posiada bardzo ogólny wymiar, obejmując swym zasięgiem wszelakie naruszenia zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów – zarówno mechanicznych, jak i niemechanicznych. W przypadku art. 178a § 4 *in fine* k.k. występuje zawężenie do ściśle określonego rodzaju naruszenia zakazu prowadzenia pojazdów. Przepis został uregulowany w rozdziale XXI Kodeksu karnego zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji” i dotyczy złamania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo⁶.

W treści art. 244 k.k. nie ma żadnej wzmianki o tym, na jakiej podstawie został orzeczony zakaz prowadzenia pojazdów. Można zatem przyjąć, iż ów przepis odnosi się zarówno do osób skazanych za przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, jak i równie dobrze do sprawców wykroczeń, względem których przepisy k.w. umożliwiają zastosowanie zakazu prowadzenia pojazdów⁷. Przestępstwo naruszenia zakazu sądowego prowadzenia pojazdów opisane w art. 244 k.k., polega po prostu na świadomym i umyślnym akcie niesubordynacji⁸, ujawniającym się poprzez niestosowanie się do orzeczonego zakazu. Skazany wypełnia znamiona tegoż przestępstwa, jeżeli wykazuje niepokojącą postawę, negując poprzez swoje zachowanie istnienie zakazu w zakresie prowadzenia pojazdów. Sprawca czynu z art. 244 k.k. nadal prowadzi pojazdy, które zostały objęte zakresem orzeczonego zakazu w okresie, gdy on nadal obowiązuje. Przepis art. 178a § 4 *in fine* k.k. koncentruje się na naruszeniu orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, przy czym forma złamania tego zakazu została przez ustawodawcę wyraźnie sprecyzowana. Naruszenie zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych ma w świetle art. 178a § 4 *in fine* k.k. polegać na popełnieniu przestępstwa określonego w treści art. 178a § 1 k.k. w okresie obowiązywania zakazu, tj. na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub odurzenia innym środkiem.

Ważną wskazywaną różnicą między regulacją art. 178a § 4 k.k. a art. 244 k.k. jest fakt ochrony odmiennych dóbr prawnych w obydwu omawianych przepisach. Czyn objęty przepisem art. 178a § 4 k.k. usytuowany jest wprawdzie w rozdziale

⁶ Z treści art. 178a § 4 *in fine* k.k. wyraźnie wynika, iż ma on zastosowanie do przypadków złamania zakazu prowadzenia pojazdów orzeczonego wyłącznie za przestępstwa, a zatem nie może być mowy o zastosowaniu wskazanego przepisu do analogicznej sytuacji, ale gdy wobec sprawcy orzeczono wspomniany zakaz w związku z popełnionym wykroczeniem. Por. W. Radecki (w:) W. Radecki, M. Bojarski, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 593.

⁷ Por. W. Radecki (w:) W. Radecki, M. Bojarski, *Kodeks wykroczeń...*, op. cit., s. 252–253.

⁸ Por. m.in. J. Piórkowska-Fliegier (w:) T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 631; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2009 r., II KK 254/08, KZS 2009, nr 6, poz. 25.

XXI k.k., zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji”, jednakże przedmiotem ochrony tego przepisu jest przede wszystkim życie i zdrowie człowieka⁹. Przepis art. 178a § 4 k.k. ma na uwadze ochronę najważniejszych wartości społecznych, które są zagrożone (choćby potencjalnie) w momencie prowadzenia pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości lub odurzenia innym środkiem. Jeśli zaś chodzi o przestępstwo sformułowane w treści art. 244 k.k., to tutaj dobro chronione stanowi przede wszystkim prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Sprawca nie stosując się do orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów narusza jednocześnie proces wykonywania orzeczenia wydanego przez sąd w postępowaniu karnym, co jest procederem nagannym, aczkolwiek nie godzi zazwyczaj w sposób bezpośredni w życie lub zdrowie ludzkie.

W tym miejscu należy postawić istotne pytanie – jaka relacja łączy art. 178a § 4 i art. 244 k.k.? Odpowiedź jest o tyle ważna, iż przybliży nas do odkrycia charakteru prawnego art. 178a § 4 k.k. Przyglądając się art. 244 k.k., możemy stwierdzić, że zakres tego przepisu odznacza się dużą ogólnością, obejmując wszelkie wypadki naruszenia zakazu prowadzenia pojazdów. Ustawodawca ustanowił w art. 244 k.k. odrębne przestępstwo, za które grozi sankcja w postaci kary pozbawienia wolności do lat 3. Celem regulacji art. 178a § 4 *in fine* k.k. jest zwiększenie surowości karania z uwagi na złamanie zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych poprzez prowadzenie tegoż pojazdu w stanie nietrzeźwości lub odurzenia innym środkiem. Wypadek naruszenia omawianego zakazu ujętego w katalogu środków karnych w art. 39 pkt 4 k.k. przez sprawcę spełniającego przesłanki podane w art. 178a § 4 *in fine* k.k. jest zagrożony karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Wątpliwości budzi stosunek art. 178a § 4 *in fine* k.k. do art. 244 k.k. i czy między tymi przepisami dochodzi do zbiegu. Zbieg (rzeczywisty) przepisów ustawy zachodzi wtedy, gdy jeden czyn wypełnia znamiona dwóch lub więcej przestępstw¹⁰. W omawianym przypadku mamy do czynienia z pozornym zbiegiem przepisów ustawy, a więc z sytuacją podobną do rzeczywistego (właściwego) zbiegu, który jednak w praktyce nie zachodzi, ponieważ zapobiegają jego występowaniu tzw. reguły wyłączania wielości ocen. Dochodzi tutaj do zjawiska pochłaniania art. 244 k.k. przez regulację zawartą w art. 178a § 4 *in fine* k.k.¹¹ Zasada pochłaniania (*lex consumens derogat legi consumptae*)¹² jest jedną z trzech zasad, dzięki którym z pozoru rzeczywisty zbieg przepisów ustawy okazuje się jedynie

⁹ Por. wyrok WSA w Warszawie z dnia 18 lipca 2007 r., LEX nr 372099.

¹⁰ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2008, s. 153; M. Gałązka (w:) A. Grześkowiak (red.), *Prawo karne*, Warszawa 2012, s. 182.

¹¹ Zwolennikiem tezy o pochłanianiu art. 244 k.k. przez art. 178a § 4 *in fine* k.k. jest R.A. Stefański (por. Głosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r. w sprawie o sygnaturze akt I KZP 21/11; R.A. Stefański (w:) M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 884).

¹² Zasada pochłaniania (wyłączenie przepisu pochłoniętego przez przepis pochłaniający) polega w skrócie na tym, że dany czyn wyczerpuje znamiona jednego przestępstwa, a jednocześnie fragment tego czynu wyczerpuje znamiona innego przestępstwa. Por. L. Gardocki, *Prawo karne*, op. cit., s. 155.

zbiegiem pomijalnym (pozornym). Jeśli zachodzi realny zbieg przepisów ustawy, wówczas zgodnie z art. 11 § 2 k.k. stosuje się tzw. kumulatywną kwalifikację czynu, polegającą na skazaniu sprawcy za jedno przestępstwo, ale wymieniając przy tym wszystkie naruszone przepisy. Pomiedzy regulacjami art. 244 i art. 178a § 4 *in fine* k.k. nie dochodzi do kumulatywnego zbiegu przepisów, gdyż zawsze zastosowanie będzie miał art. 178a § 4 *in fine* k.k., stojący na silniejszej pozycji jako przepis pochłaniający. Większość przedstawicieli doktryny prawa karnego podziela pogląd o wyłączeniu zastosowania art. 244 k.k., jeśli zaistniałaby sytuacja zbiegu z art. 178a § 4 *in fine* k.k. T. Szafranski jeszcze w trakcie prac Sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach doszedł do wniosku, że w przypadku zastosowania 178a § 4 *in fine* k.k., art. 244 k.k. zostanie wyeliminowany z kwalifikacji prawnej na zasadzie konsumpcji¹³.

Podstawowym warunkiem do zastosowania art. 11 § 2 k.k. jest uznanie, że określony przepis ustawy karnej wyraża typ przestępstwa, a nie okoliczność sądowego wymiaru kary, która może bezpośrednio wpływać na modyfikację wymiaru kary. Zdaniem Sądu Najwyższego¹⁴, art. 178a § 4 *in fine* k.k. niewątpliwie określa nowy typ czynu zabronionego, ponieważ „okoliczności w nim wskazane związane są ściśle z oceną społecznej szkodliwości czynu sprawcy, który prowadząc pojazd mechaniczny w stanie nietrzeźwości lub odurzenia, nie tylko narusza podstawowe zasady bezpieczeństwa w komunikacji, ale ponadto, nie wykonując wcześniej orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, okazuje lekceważenie dla wyroków sądowych, naruszając tym samym autorytet wymiaru sprawiedliwości”. Przepis art. 178a § 4 *in fine* k.k. wykazuje zatem cechy charakterystyczne dla odrębnego typu przestępstwa o tak sformułowanych ustawowych znamionach, że powodują bez wchodzenia w szczegółowe metody wykładni, wykluczenie możliwości zastosowania kumulatywnej kwalifikacji określonej w art. 11 § 2 k.k.¹⁵ Według stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w postanowieniu z dnia 26 sierpnia 2004 r.¹⁶, prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, wbrew uprzednio orzeczonemu zakazowi prowadzenia takiego pojazdu, jest jednym czynem zabronionym, który wypełnia znamiona określone w art. 178a § 1 k.k. i art. 244 k.k., a tym samym przepisy te pozostają w realnym zbiegu ze sobą.

Sąd Najwyższy w glosowanym postanowieniu z dnia 19 stycznia 2012 r. doszedł do wniosku, iż art. 178a § 4 k.k. w całościowym spojrzeniu wykazuje niejednorodny charakter normatywny, a zatem jest tworem o strukturze hybrydalnej, łącząc w sobie jednocześnie instytucję sądowego wymiaru kary wraz z nowym

¹³ T. Szafranski, Biuletyn Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach (nr 55), nr 3142/VI.

¹⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r. w sprawie o sygnaturze akt I KZP 21/11, OSNKW 2012, nr 1, poz. 63.

¹⁵ Por. P. Gensikowski, *Uwagi o (nie)rzeczywistym zbiegu przepisów ustawy na tle relacji art. 178a § 4 in fine do art. 244 k.k.*, Iustitia 2012, nr 1(7), s. 42.

¹⁶ I KZP 11/04, OSNKW 2004, nr 7–8, poz. 84; glosa aprobuująca B. Zająca, PD 2006, nr 6, s. 5–8.

typem kwalifikowanym przestępstwa. Sąd Najwyższy wskazał podstawy rozróżnienia obu wariantów konstruktywnych natury prawnej art. 178a § 4 k.k., przy czym podkreślił zawodność kryterium położenia przepisu w Kodeksie karnym, gdyż nie zawsze typ kwalifikowany przestępstwa jest usytuowany w części szczególnej i nadzwyczajne obostrzenie kary w części ogólnej. W razie wątpliwości należy sprawdzić, czy podane w przepisie okoliczności, które rzutują na wysokość sankcji karnej, są bezpośrednio powiązane z czynem sprawcy i mają znaczenie dla oceny stopnia społecznej szkodliwości tego czynu, wówczas – zdaniem Sądu Najwyższego – będziemy mieli do czynienia z pochodnymi typu podstawowego – kwalifikowanym lub uprzywilejowanym w zależności od charakteru dodanego znamienia. Jeśli natomiast próbujemy ustalić, czy rozpatrywany przepis dotyczy nadzwyczajnego zaostrzenia kary, należy zbadać genezę modyfikacji wymiaru kary tam przewidzianej oraz czy jest ona uzasadniona okolicznościami poprzedzającymi czyn sprawcy lub też następującymi po jego popełnieniu.

Stylistyka art. 178a § 4 k.k. z pewnością nie rozstrzyga wątpliwości co do natury prawnej samego przepisu. Konstrukcja art. 178a § 4 k.k. wykazuje cechy charakterystyczne zarówno dla typu kwalifikowanego przestępstwa, jak i równie dobrze okoliczności decydującej o nadzwyczajnym obostrzeniu kary. Zasadniczym powodem, w imię którego tworzy się odmianę typu podstawowego danego przestępstwa, są względy polityki kryminalnej państwa, a decydując się na takiego typu rozwarstwienie, ustawodawca obserwuje oraz kodyfikuje przypadki, mające szczególne znaczenie z uwagi na wysoką częstotliwość powtarzania oraz negatywne oddziaływanie tego rodzaju zachowań na prawidłowe funkcjonowanie życia społecznego¹⁷. Typ kwalifikowany przestępstwa powstaje w wyniku dodania do znamion typu podstawowego charakterystycznego znamienia, czyniącego surowszym ustawowe zagrożenie karą. Wstawiane znamię może dotyczyć skutku przestępstwa (wówczas będzie to tzw. typ kwalifikowany przez następstwo) bądź innej okoliczności (tzw. typ kwalifikowany przez okoliczności)¹⁸. Należy dodać, iż charakterystyczną cechą formalną typu kwalifikowanego jest zazwyczaj wyodrębnienie go w osobnym artykule lub kolejnym paragrafie danego przepisu¹⁹. Motywem dla wprowadzenia regulacji art. 178a § 4 k.k. była przede wszystkim walka z nietrzeźwymi kierowcami pojazdów mechanicznych oraz zahamowanie rosnącej liczby przypadków przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji z ich wiodącym udziałem. W doktrynie podkreśla się wzmocnioną wartość odstraszałą typy kwalifikowanego, który w silniejszy sposób oddziałuje prewencyjnie na

¹⁷ Por. T. Bojarski, *Odmiany podstawowych typów przestępstw w polskim prawie karnym*, Warszawa 1982, s. 33.

¹⁸ Por. J. Kochanowski, *Przestępstwa kwalifikowane przez następstwa w kodeksie karnym*, PiP 1972, nr 1, s. 62–64; L. Gardocki, *Prawo karne*, op. cit., s. 69; T. Bojarski, *Odmiany...*, op. cit., s. 37.

¹⁹ Por. R.A. Stefański (w:) M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 866.

sprawcę niż przepis określający przestępstwo typu podstawowego²⁰. Wprowadzenie art. 178a § 4 k.k. ustawodawca uzasadnił koniecznością wprowadzenia skuteczniejszych od dotąd dostępnych mechanizmów zwalczania niebezpiecznych dla ruchu w komunikacji zachowań o charakterze wręcz patologicznym²¹. Regulacja zawarta w treści art. 178a § 4 k.k. może zostać uznana za kwalifikowany typ przestępstwa określonego w art. 178a § 1 k.k. oraz w zakresie naruszenia zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego za przestępstwo – również czynu zabronionego o znamionach podanych w art. 244 k.k.²²

Przepis art. 178a § 4 k.k. z drugiej zaś strony zawiera typowe okoliczności dla nadzwyczajnego obostrzenia kary. Zaostrzenie ustawowego wymiaru jest instytucją prawa karnego, która pełni ważną rolę przy wymierzaniu kary danemu sprawcy, gdyż w ściśle określonych w ustawie wypadkach (m.in. recydywa specjalna, uczynienie z popełniania przestępstw stałego źródła dochodu, ciąg przestępstw) pozwala na orzeczenie surowszej kary²³. Upřednie prawomocne skazanie za jedno z przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji jest z pewnością jedną z klasycznych okoliczności zaostrzających wymiar kary z powodu zaistnienia recydywy. M. Budyn-Kulik zajęła w tym kontekście ciekawe stanowisko, gdyż generalnie przyjęła, że art. 178a § 4 k.k. wprowadza nowy typ kwalifikowany, aczkolwiek zbudowany dzięki wskazaniu przez ustawodawcę trzech odrębnych znamion kwalifikujących. Pierwszy miałby być przypadkiem recydywy ogólnej jednorodnej (upřednie skazanie za przestępstwo określone w art. 178a § 1 k.k.), drugi zaś recydywy specjalnej niejednorodnej (upřednie skazanie za jedno z trzech podanych przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji lub takiego przestępstwa z części wojskowej kodeksu karnego, popełnionych w stanie nietrzeźwości lub odurzenia). Trzecim znamieniem przesądającym o zaostrzonym wymiarze kary ma być złamanie orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo zakazu w okresie jego obowiązywania w wyniku popełnienia przestępstwa z art. 178a § 1 k.k.²⁴

Analiza art. 178a § 4 k.k. pozwala wysnuć wniosek, iż stanowisko co do charakteru omawianego przepisu, jakie zajął Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 19 stycznia 2012 r. (OSNKW 2012, nr 1, poz. 6)²⁵, jest słuszne. Naturę prawną art. 178a § 4 k.k. cechuje niejednorodność, dlatego też wszelkie pojawiające

²⁰ Por. T. Bojarski, *Odmiany...*, op. cit., s. 34; R.A. Stefański (w:) M. Filar (red.), *Kodeks karny...*, op. cit., s. 866.

²¹ Por. *Uzasadnienie poselskiego projektu ustawy o zmianie – Kodeks karny* (Sejm IV kadencji, druk nr 2115, s. 4).

²² Por. R.A. Stefański, *Ustawowe zaostrzenie represji za przestępstwa komunikacyjne*, Prok. i Pr. 2010, nr 7–8, s. 11, R.A. Stefański, *Przestępstwo z art. 178a § 1 k.k.*, PiP 2010, nr 9, s. 60–62.

²³ Por. L. Gardocki, *Prawo karne*, op. cit., s. 192.

²⁴ Por. M. Budyn-Kulik (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2012, s. 407.

²⁵ Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna i Wojskowa, Biuletyn Prawa Karnego 2012, nr 1, s. 6.

3/2013

się wątpliwości i dywagacje nad charakterem prawnym omawianego przepisu są w dużej mierze uzasadnione.²⁶ Redakcja art. 178a § 4 k.k. jest specyficzna, gdyż ustawodawca włączył do jednego przepisu aż trzy odrębne wypadki, z którymi powiązał surowszą odpowiedzialność karną. Należy wszystkie z opisanych w art. 178a § 4 k.k. okoliczności rozpatrywać indywidualnie, ponieważ każda z nich niezależnie wpływa na zastosowanie zaostrzonej odpowiedzialności. Wydaje się, że rozpatrując całościowo przepis art. 178a § 4 k.k., a zatem nie rozdrabniając się nad poszczególnymi elementami składowymi, regulację tę należy ujmować raczej jako kwalifikowany typ przestępstwa określonego w art. 178a § 1 k.k. oraz częściowo czynu o ustawowych znamionach podanych w art. 244 k.k., niż jako zbiór okoliczności zaostrzających odpowiedzialność karną. Warto podkreślić, iż karnoprawna ochrona praw i wolności obywateli powinna zawsze przyświecać procesowi ustanawiania prawa, od którego wymaga się, żeby było sformułowane w sposób możliwie jasny i precyzyjny, a tym samym w jak najmniejszym stopniu nastęrczający wątpliwości w praktyce orzeczniczej.

STRESZCZENIE

Głosowane postanowienie porusza temat charakteru prawnego art. 178a § 4 k.k. Autorka generalnie aprobuje pogląd Sądu Najwyższego o niejednorodnej naturze normatywnej omawianego przepisu, choć zwraca uwagę na pojawiające się w tym zakresie wątpliwości. Zgadza się ponadto, że między art. 178a § 4 k.k. a art. 244 k.k. nie dochodzi do kumulatywnego zbiegu przepisów ustawy oraz dokonuje analizy relacji łączących wspomniane regulacje.

SUMMARY

The sentence refers to the issue of the legal character of Article 178a § 4 of the Penal Code. The author of the gloss in general approves of the Supreme Court's opinion on the non-uniform normative character of the discussed regulation, although she points out that there are some doubts in this area. Moreover, she agrees that there is no cumulative concurrence of the provisions of Article 178a § 4 of the Penal Code and Article 244 of the Penal Code and she analyzes the relations between the two mentioned regulations.

²⁶ Por. M. Małecki, *Charakter prawny art. 178a § 4 Kodeksu karnego*, Paragraf na drodze 2011, nr 8; M. Małecki, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2011 r. w sprawie o sygnaturze akt I KZP 21/11*, OSNKW 2012, nr 1, poz. 63.

RÉSUMÉ

La décision présentée dans la glose touche le sujet du caractère juridique de l'art.178a §4 du code pénal. L'auteur approuve la décision de la Cour Suprême sur la nature normative hétérogène du règlement cité mais il souligne aussi quelques doutes dans ce domaine. Il est d'accord que dans l'art. 178a §4 et l'art.244 (code pénal) il n'y a pas de cumulation des règlements de la loi. Et il fait l'analyse des relations entre les régulations citées.

РЕЗЮМЕ

Обсуждаемое постановление касается тематики правового характера ст. 178a § 4 УК. Автор в основном одобряет мнение Верховного Суда о гетерогенном нормативном характере обсуждаемого положения, хотя и обращает внимание на возникающие в этой области сомнения. Автор согласен также с тем, что между ст.178a § 4 УК и ст. 244 УК не происходит совокупного наложения положений Закона; а также анализирует отношения, связывающие упомянутые правила.